

ДИНИЙ БАҒРИКЕНГЛИК – БАҒҚАРОРЛИК ОМИЛИ

ЖЎРАБОЕВ Н.Ю.,

ТДТрУ доценти

АННОТАЦИЯ

Мазкур мақолада диний бағрикенглик, динлараро муносабатлар, диний муносабатларнинг ҳуқуқий асослари, диний қадриятларга муносабат, виждон эркинлиги ва диний эътиқод масалалари баён қилинган.

Калит сўзлар: дин, эътиқод, бағрикенглик, толерантлик, Қуръон, виждон эркинлиги, диний ташкилотлар, диний муносабатларнинг ҳуқуқий асослари.

ABSTRACT

This article describes the issues of religious tolerance, inter-religious relations, legal basis of religious relations, attitude to religious values, freedom of conscience and religious beliefs.

Key words: religion, belief, tolerance, Koran, freedom of conscience, religious organizations, legal basis of religious relations.

КИРИШ

Ўзбекистон турли динларга мансуб қадриятларни асраб-авайлашга, барча фуқароларга ўз эътиқодини амалга ошириш учун зарур шарт-шароитларни яратиб беришга, динлар ва миллатлараро ҳамжиҳатликни янада мустаҳкамлашга, улар ўртасида қадимий муштарак анъаналарни ривожлантиришга алоҳида эътибор қаратаётган мамлакатдир.

Диний бағрикенглик борасида фикр юритар эканмиз, албатта бу калималарнинг луғавий ва истилоҳий маъноларини тушиниб олишимиз керак бўлади. «Бағрикенглик» (”толерантлик”) сўзи деярли барча тилларда бир хил ёки бир-бирини тўлдирувчи - бағрикенглик, чидамлик, бардошлилик, тоқатлик каби маъноларга эга дейиш мумкин.

Маълумки, ҳар йили 16 ноябрь куни жаҳонда халқаро бағрикенглик (толерантлик) куни сифатида нишонланади. Шу куни 1995 йилда Бирлашган Миллатлар ташкилоти (БМТ)нинг маориф, фан ва маданият масалалари билан шуғулланувчи ихтисослашган муассасаси – ЮНЕСКОга аъзо давлатлар “Бағрикенглик тамойиллари декларацияси”ни қабул қилишди. Ушбу ҳужжатга кўра, бағрикенглик сиёсий-ҳуқуқий эҳтиёж бўлиб, у инсон ҳуқуқлари, плюрализм, демократия ва қонун устуворлиги таъминланишига хизмат қилади. Глобаллашув кучайиб бораётган ҳозирги даврда динлар, айниқса, ислом динидаги бағрикенглик тамойилларини ёритиш ва ёшлар онгига сингдириш

муҳим вазифа ҳисобланади. Бинобарин, “Бағрикенглик тамойиллари декларацияси”да таъкидланганидек: “Бағрикенглик бўлмаса, тинчлик бўлмайди, тинчликсиз эса тараққиёт ва демократия бўлмайди”. Шу маънода айтганда, диний бағрикенглик ғояси — хилма-хил диний эътиқодга эга бўлган кишиларнинг бир замин, бир Ватанда, олижаноб ғоя ва ниятлар йўлида ҳамкор ҳамда ҳамжихат бўлиб яшашини, толерантлик эса чидамлилик, сабр-тоқатлилик, бардошлилик, келишувчанлик, қайишқоқлик, очиқ кўнгиллик, кенгфёшлик, шу билан бирга “бирлик — хилма-хилликда” принципининг кенг миқёсда амалга ошишини англатади.

Маълумки, Иккинчи жаҳон уруши йиллари Ўзбекистонга уруш учоқларидан ота онасидан етим қолган минглаб болалар олиб келинди. Аслида Ўзбекистондаги аҳвол ҳам уруш сабаб жуда оғир бўлишига қарамай болажон ўзбек халқи бу етимларни қучоқ очиб кутиб олди ва энг охири бурда нонини бирга баҳам кўрди. Болалар ўзбек оилаларида тарбияланиб улғайди ва ўқиб жамиятда турли касб хунар эгаларига айланди.

Ўзбекистонга уруш йилларида олиб келинган етим болалар ичида турли хил миллат ва хатто немис болалари ҳам бор эди. Бағрикенг ўзбек халқи бу болаларга ўзини боласидек меҳр кўрсатди. Шу сабабдан бўлса керак, бу болалар ўзбек халқига ва Ўзбекистонга садоқат билан хизмат қилишди.

МУҲОКАМА ВА НАТИЖАЛАР

Хозир ҳам юртимизда 130дан ортиқ турли миллат ва элат вакиллари ва 16 хил диний канфессияга мансуб халқлар тинч ва осойишта ҳаёт кечирмоқда. Ўзбек халқининг бундай бағрикенглиги ва шу каби инсоний фазилатлари муқаддас динимизнинг маънавий булоқларидан суғорилган бўлса, ҳуқуқий пойдевори эса қонунларимиз билан кафолатлангандир. Буни исботи ўлароқ республикамиз Президенти топшириғи билан беш марта “Меҳр” инсонпарварлик миссиясини ўтказилди. Унинг доирасида 530 нафардан зиёд фуқаролар, аввало, аёллар ва болаларни Яқин Шарқ ва Афғонистондаги қуролли низолар ҳудудларидан юртимизга қайтарилди.

Бош қомусимизда мамлакатимизда яшаётган барча миллат вакиллари миллати, тили, эътиқоди, ижтимоий ҳолатидан қатъий назар Ўзбекистон халқини ташкил қилиши ва уларнинг ҳуқуқ ва манфаатлари, шунингдек, эътиқод эркинлиги мустаҳкамланган. Жумладан, Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг 19-моддасига кўра: “Ўзбекистон Республикасида инсоннинг ҳуқуқ ва эркинликлари халқаро ҳуқуқнинг умумэътироф этилган нормаларига биноан ҳамда ушбу Конституцияга мувофиқ эътироф этилади ва

кафолатланади. Инсон ҳуқуқ ва эркинликлари ҳар кимга туғилганидан бошлаб тегишли бўлади.

Ўзбекистон Республикасида барча фуқаролар бир хил ҳуқуқ ва эркинликларга эга бўлиб, жинси, ирқи, миллати, тили, дини, эътиқоди, ижтимоий келиб чиқиши, ижтимоий мавқеидан қатъи назар, қонун олдида тенгдирлар. Имтиёзлар фақат қонунга мувофиқ белгиланади ва ижтимоий адолат принципларига мос бўлиши шарт”- деб қайд этилган. Асосий қонунимизда ушбу ҳуқуқнинг акс эттирилиши мамлакатимизда инсонларнинг виждон ва эътиқод эркинлиги таъминланишининг асоси бўлиб хизмат қилмоқда.

Истиқлол йилларида эришган энг катта бойлигимиз - халқимизнинг тинч ва осуда ҳаётidir. Мамлакатимизда истеъқомат қилаётган барча миллат ва элат вакилларининг ўз она тилида ўқиши учун кенг имкониятлар яратилгани, олий ўқув юртлири, касб-ҳунар коллежлари, академик лицей ва мактабларда барча миллат вакиллари учун тенг шарт-шароитлар яратилгани, кўплаб тилларда газета ва журналлар чоп этилиб, телекўрсатув ва радиоэшиттиришлар олиб борилаётгани бу борадаги фаолиятнинг яққол далилидир. Мустақиллик йилларида республикаимизда юзлаб масжидлар, черковлар, синагога ва ибодат уйлари қурилди ва қайта таъмирдан чиқарилди. Улар қаторида Тошкентдаги “Ҳазрати Имом” мажмуи, вилоят марказларидаги жомеъ масжидлар, Тошкентдаги Рус православ черковлари, шунингдек, буддавийлик ибодатхонаси, Самарқанддаги Арман Апостол черкови, Қорақалпоғистон Республикасидаги “Султан Вайсбобо” ва “Муҳаммад Норимжоний” зиёратгоҳлари, “Пантейлемон” черкови ва бошқаларни кўрсатиш мумкин.. Буларнинг барчаси динлараро бағрикенглик ва миллатлараро тотувликнинг кўринишидир.

Ўзбекистонда диний бағрикенглик ва миллатлараро тотувлик тарихий илдиз ва мустаҳкам қонуний асосларга эга бўлиб, дунёвий давлат ва дин орасидаги муносабатларнинг мустаҳкам ҳуқуқий асослари яратилган. Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг 35-моддасида:”Ҳамма учун виждон эркинлиги кафолатланади. Ҳар ким хоҳлаган динга эътиқод қилиш ёки ҳеч қайси динга эътиқод қилмаслик ҳуқуқига эга. Диний қарашларни мажбуран сингдиришга йўл қўйилмайди”. - деб белгиланган. Ушбу моддани амалга ошириш механизми 1998 йил 1 майда қабул қилинган “Виждон эркинлиги ва диний ташкилотлар тўғрисида”ги Қонунида кенг ёритиб берилган. Унинг 3-моддасига кўра, Виждон эркинлиги фуқароларнинг ҳар қандай динга эътиқод қилиш ёки ҳеч қандай динга эътиқод қилмасликдан иборат кафолатланган

конституциявий ҳуқуқидир. 1998 йил 1 майда қабул қилинган “Виждон эркинлиги ва диний ташкилотлар тўғрисида”ги Қонунида кенг ёритиб берилган. Унинг 3-моддасига кўра, Виждон эркинлиги фуқароларнинг ҳар қандай динга эътиқод қилиш ёки ҳеч қандай динга эътиқод қилмасликдан иборат кафолатланган конституциявий ҳуқуқидир. Шунингдек, Инсон ҳуқуқлари умумжаҳон декларациясининг 18-моддасида: “Ҳар бир инсон фикр, виждон ва дин эркинлиги ҳуқуқига эга, бу ҳуқуқ ўз дини ёки эътиқодини ўзгартириш эркинлигини ва таълимотда, тоат ибодат қилишда ва диний расм-русум ҳамда маросимларни оммавий ёки хусусий тартибда адо этиш, ўз дини ёки эътиқодига яқка тартибда, шунингдек бошқалар билан бирга амал қилиш эркинлигини ўз ичига олади”, деб белгиланган. БМТ томонидан динлараро бағрикенглик ғоясини бутун дунёга тарғиб этиш мақсадида 2011 йилнинг 1-7 февраль кунларини бутун жаҳонда “Динлараро муносабатлар уйғунлиги бутунжаҳон ҳафталиги” деб эълон қилган.

Халқимиз бир неча асрдан буён эътиқод қилиб келаётган ва миллийлигимизнинг бир бўлагига айланган ислом динида бағрикенглик масалалари ваҳий бошланишининг илк давридаёқ бағрикенглик дини сифатида намоён бўлди. Жаҳон динларининг ичида фақат ислом динида эътиқод эркинлиги очиқ-ойдин эълон қилинган. Қуръони каримда “Бақара” сурасининг 256-оятисида “Динда зўрлаш йўқ” – дейилган. Қуръони каримда бошқа пайғамбарларга нисбатан бағрикенглик тамойилларига асосланган ҳолда муомалада бўлиш очиқ-равшан баён этилган.

Сўнги пайтларда айрим мамлакатларда кўзга ташланаётган диний тоқатсизлик, исломофобия ҳолатларига асло йўл қўйиб бўлмаслиги ҳақида гапирар экан, Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёев БМТ минбаридан туриб (2023 йил, 19-сентябрь, 78-сессия) жаҳон миқёсида динлараро бағрикенглик ва ҳамжихатлик ғояларини кенг тарғиб этиш мақсадида Ўзбекистонда ЮНЕСКО шафелигида Динлараро мулоқот ва бағрикенглик халқаро марказини ташкил этиш, шунингдек, 2024 йил Ўзбекистонда “Ислом – тинчлик ва эзгулик дини” мавзусида халқаро конференция ўтказиш ташаббусини илгари сурди.

Хулоса қилиб айтганда, юртимизда миллатлараро ва давлатлараро тотувликни янада мустаҳкамлашга қаратилган янги ғоя ва ташаббусларнинг пайдо бўлаётганлиги дўстлик ва ҳамжихатлик кўрғонининг янада мустаҳкам бўлишига асос бўлиб хизмат қилмоқда.

Фойдаланилган адабиётлар (REFERENCES)

1. Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси (Янги таҳрири). – Т., 2023 й.
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг БМТ Бош Ассамблеясининг 78-сессиясидаги нутқи. – <https://sputniknews.uz/>
3. Ислом энциклопедияси. - “Ўзбекистон миллий энциклопедияси” илмий нашриёти. Т.,2017 й.
4. Қуръони карим (маъноларининг таржимаси). – Т., 2001 й.
5. Инсон ҳуқуқлари умумжаҳон декларацияси. Бирлашган Миллатлар Ташкилоти Бош Ассамблеясининг Резолюцияси 217 А (III) билан 1948 йил 10 декабрда қабул ва эълон қилинган. - <https://constitution.uz/>